

SOSIAL ELMLƏR VƏ HÜQUQ**İSMAYIL QƏRİBLİ**

ismayilgaribli@ndu.edu.az

Naxçıvan Dövlət Universiteti

DOI. 2024.1.126.107

**APELLYASIYA İNSTANSİYASI MƏHKƏMƏLƏRİNDƏ MÜLKİ
İŞLƏRƏ BAXILMASININ ƏSAS CƏHƏTLƏRİ**

Birinci instansiya məhkəməsində icraat hüququn müdafiəsi aktı - ədalət mühakiməsi qərarının qəbul edilməsi ilə başa çatdırılan hər hansı iş üzrə əsas və məcburi mərhələdir. Lakin ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı mümkün məhkəmə səhvlərini, yanlışlıqlarını, eləcə də çıxarılmış qərarla razılaşmamağı, mübahisənin məhkəmə tərəfindən düzgün həll edilməsinə, onların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin lazımcına qorunmasına dair tərəflərin şübhələrini istisna etmək olmaz. Prosesual qanun maraqlı şəxslərə məhkəmə qərarlarından yuxarı instansiya məhkəmələrinə şikayət etmək hüququ verir. Məhkəmə qərarlarından şikayət verilməsi və yoxlanılması üsullarına uyğun olaraq mülki proses yoxlama mərhələləri üzrə inkişaf edir. Yuxarı instansiya məhkəmələrində icraat mülki məhkəmə icraatının ümumi məqsədlərinə nail olmağa, ədalətli məhkəmə qərarlarının qəbul edilməsinə, mümkün məhkəmə səhvlərinə qarşı hüquqların və qanuni mənafeələrin lazımı məhkəmə müdafiəsini təmin etməyə xidmət edir.

Açar sözlər: Apellyasiya, apellyasiya icraatı, apellyasiya şikayəti, apellyasiya protesti, məhkəmə qərarının ləğvi, apellyasiyanın mümkünlüyü

Apellyasiya məhkəməsində icraat uzun tarixə malikdir. Roma hüququnda apellyasiya şikayətinin prototipi apellyasiya adlanan prosedur idi, ona görə məhkəmə qərarı ilə razılaşmayan tərəf ədalətsiz qərara veto qoymaq üçün yuxarı məhkəməyə müraciət edə bilərdi. Belə bir veto ilə qərar tamamilə ləğv edilə və ya onun təsiri dayandırıla bilərdi (8, s.345). Avropa hüquq qaydasında apellyasiya (məsələn, Fransa, Almaniya) mülki yurisdiksiya sahəsində Roma hüququ əsasında və təsiri altında yaranmış məhkəmə qərarlarından şikayət verilməsinin ümumi və adi üsuludur. “Apellyasiya” termini latın dilində *appellatio* sözündən gəlməklə müraciət, şikayət mənasını bildirir. Belə ki, Fransada mülki işlər üzrə məhkəmə qərarlarından şikayətin adı və qeyri-adi üsulları hüquqi cəhətdən fərqləndirilir ki, bunlardan birincisinə apellyasiya şikayəti daxildir (Fransa Mülki Prosesual Məcəlləsinin 527-ci maddəsi). İngiltərənin məhkəmə sisteminə münasibətdə apellyasiya institutu müvafiq məhkəməyə şikayət verməklə həyata keçirilən məhkəmə qərarlarının yoxlanılmasının yeganə üsuludur (6, s.547).

Bir çox xarici ölkələrdə (Almaniya, Avstriya, Fransa, Belçika, İngiltərə, ABŞ və s.) apellyasiya sistemi ardıcıl (mərhələli) şikayət prinsipini nəzərdə tutur ki, ona əsasən, yuxarı instansiya məhkəməsinə müraciət etmək hüququ yalnız aşağı instansiya məhkəməsinə müraciət etmək hüququndan istifadə etdikdən sonra yaranır (11, s.519).

Apellyasiya institutu Azərbaycanın hüquq sistemində novelladır. Sovet hüquq sistemi apellyasiyanı burjua-hüquq institutu hesab edir və onu qəbul etməirdi (5, s.84).

Mülki Prosesual Məcəlləyə əsasən, apellyasiya şikayəti birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən mülki işlər üzrə çıxarılmış və qanuni qüvvəyə minməmiş məhkəmə qərarlarından şikayət və yoxlama üsulu kimi çıxış edir. **Apellyasiya icraatı** apellyasiya instansiyası məhkəməsinin birinci instansiya məhkəməsində baxılmış işin və çıxarılmış qərarın qanuniliyi və əsaslılığının apellyasiya şikayətinin tələblərinə uyğun olaraq yoxlanılmasıdır.

Apellyasiya şikayəti dedikdə, işdə iştirak edən şəxsin işə mahiyyəti üzrə yenidən baxılması yolu ilə birinci instansiya məhkəməsinin qərarının qanuniliyinin və əsaslılığının yoxlanılması xahişi ilə ikinci instansiya məhkəməsinə etdiyi müraciət başa düşülür.

Apellyasiya icraatı aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir:

* apellyasiya şikayəti məhkəmənin qanuni qüvvəyə minməmiş qərarından verilir;

* apellyasiya şikayəti yuxarı instansiya məhkəməsinə verilir;

* apellyasiya şikayətinin verilməsi apellyasiya şikayəti verən şəxsin fikrincə faktiki halların düzgün müəyyən edilməməsi, qanunun düzgün tətbiq edilməməsi, birinci instansiya məhkəməsinin qərarının düzgün olmaması ilə şərtlənir;

* birinci instansiya məhkəməsinin qərarının predmeti olmayan yeni tələblər apellyasiya icraatında irəli sürülə bilməz;

* apellyasiya məhkəməsi həm fakt, həm də hüquq məsələlərinə baxır, yəni işin həm hüquqi, həm də faktiki tərəflərini yoxlamaq hüququna malikdir;

* məhkəmə qərarının yoxlanılması apellyasiya məhkəməsi tərəfindən apellyasiya şikayəti və şikayətlə bağlı etirazlarla müəyyən edilmiş həddə aparılır;

* məhkəmə qərarının işə mahiyyəti üzrə təkrar baxılması yolu ilə yoxlanılması, bir qayda olaraq, məhkəmə qərarının ləğvi və apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən iş üzrə yeni qərarın qəbul edilməsi ilə başa çatır;

* “Apellyasiya qərarı qəti olmalı, həm qorxuya, həm də bütün ümidlərə son qoymalıdır” (10, s.620).

Mülki prosessual nəzəriyyədə şikayətin iki növü var:

• tam;

• natamam (7, s.234).

Tam apellyasiya şikayəti (Fransa, İtaliya) ümumi qayda olaraq maraqlı tərəflər tərəfindən yeni sübutların təqdim edilməsinə və onların əsasında apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yeni halların müəyyən edilməsinə imkan verir.

Natamam apellyasiya şikayəti (Avstriya, Almaniya), bir qayda olaraq, maraqlı tərəflərin apellyasiya məhkəməsinə yeni sübutlar təqdim etməsini nəzərdə tutmur və apellyasiya məhkəməsi müvafiq olaraq yeni hallar müəyyən etmir. İşin yenidən baxılması birinci instansiya məhkəməsinin malik olduğu sübut və faktiki material əsasında aparılır. Yeni dəlillərə və hallara istinad müstəsna hallarda, birinci instansiya məhkəməsinə təqdim etmək mümkün olmadıqda icazə verilir (9, s.696).

Birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsindən apellyasiya qaydasında şikayət yurisdiksiya üzrə apellyasiya məhkəmələrinin mülki və ya kommərsiya kollegiyalarına verilir və işlərə sədrlik edən və digər iki hakimin iştirakı ilə kollegial tərkibdə baxılır.

Maraqlı şəxs tərəfindən qanuni qüvvəyə minməmiş məhkəmə qərarından şikayət vermək hüququnun həyata keçirilməsi apellyasiya instansiyası məhkəməsinə prosesin daha da inkişaf etdirilməsinə və bu yoxlama instansiyası tərəfindən işə təkrar baxılmasına səbəb olur. Birinci instansiya məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minməmiş qərarlarının qanuniliyinin və əsaslılığının yoxlanılması birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən işə yenidən baxılması yolu ilə, əks halda apellyasiya icraatı kimi müəyyən edilən apellyasiya qaydasında, apellyasiya instansiyası məhkəməsində icraat kimi həyata keçirilir.

Apellyasiya şikayət və yoxlama üsulu kimi apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən ümumi yurisdiksiya məhkəmələri tərəfindən birinci instansiyada qəbul edilmiş və qanuni qüvvəyə minməmiş qərarların və qəraradların qanuniliyini və əsaslılığını yoxlamaq üçün işə mahiyyəti üzrə yenidən baxılmasını nəzərdə tutur.

Müasir apellyasiya aşağı məhkəmə tərəfindən yol verilmiş məhkəmə səhvlərinin düzəldilməsi üçün əsas üsul kimi istifadə edilir.

Apellyasiya icraatının mahiyyəti ondan ibarətdir ki, ikinci instansiya məhkəməsi işə mahiyyəti üzrə yenidən baxır və verilmiş apellyasiya şikayəti əsasında birinci instansiya üzrə çıxarılmış və qanuni qüvvəyə minməmiş məhkəmə qərarlarının qanuniliyini və əsaslılığını qanunla müəyyən edilmiş qaydada yoxlayır.

Qanunla qanuni qüvvəyə minməmiş məhkəmə qərarlarından apellyasiya şikayətinə məhdudiyət qoyulmamışdır. Şikayət vermə iddianın qiymətindən, şikayət predmetinin qiymətindən

asılı deyil, tərəflərin məcburi təmsil olunması qaydası yoxdur. Bu mənada apellyasiya şikayətinə, qeyd-şərtsiz icazə verilir və yalnız müddət ilə məhdudlaşır. Səlahiyyətli subyekt tərəfindən qanunla müəyyən edilmiş qaydalara və müddətə əməl edilməklə apellyasiya şikayətinin verilməsi apellyasiya instansiyası tərəfindən işə hökmən baxılmasına səbəb olur. Qanuni qüvvəyə minməmiş məhkəmə qərarındakı hər hansı səhv onun verilməsi üçün əsas ola bilər.

Apellyasiya şikayətinin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəmələri işə mahiyyəti üzrə yenidən baxılarkən məhkəmə qərarlarının yoxlanılması nəticəsində aşağı məhkəmələrdə ayrı-ayrı işlər üzrə yol verilmiş məhkəmə səhvlərini aradan qaldırırlar ki, bu da birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən qanunların düzgün şərh edilməsinə və tətbiqinə, habelə ədalətli qərarların çıxarılmasına kömək edir. Apellyasiya instansiyası məhkəmələri oxşar işlərə baxılarkən bu cür səhvlərin təkrarlanmasının mümkünlüyünün qarşısını alırlar (6, s.550).

Apellyasiya şikayəti hüququ birinci instansiya məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minməmiş qərarından apellyasiya instansiyası məhkəməsində apellyasiya şikayəti vermək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş imkandır. Apellyasiya şikayəti hüququnu həyata keçirmək və apellyasiya şikayətinə başlamaq üçün obyektiv və subyektiv xarakterli ilkin şərtlərə malik olmaq lazımdır.

Subyektiv xarakterli ilkin şərtlər:

* apellyasiya şikayətinin subyektləri.

Obyektiv xarakterli ilkin şərtlər:

* apellyasiya şikayətinin obyekt;

* apellyasiya şikayətinin müddəti;

* apellyasiya şikayətinin verilməsi qaydası (7, s.235).

Apellyasiya şikayəti hüququnun **obyekt** birinci instansiya məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minməmiş qərarlarıdır. Birinci instansiya üzrə qəbul edilmiş bütün məhkəmələrinin qərarlarından apellyasiya şikayətləri verilə bilər. Məsələn, məhkəmə xərclərinin bölgüsünə dair qərar hissəsi, qərarın faktiki əsasları ilə bağlı əsaslandırıcı hissəsi, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən verilmiş və baxılan bir neçə iddiadan biri üzrə qərardan apellyasiya şikayəti. Qərardan apellyasiya şikayəti verildikdə, o, qanuni qüvvəyə minmir (6, s.552).

Apellyasiya hüququ apellyasiya şikayəti verməklə həyata keçirilir. Prokuror üçün belə bir prosessual sənəd şikayət üçün bütün qaydalara riayət edilmiş protestdir.

Apellyasiya şikayətinin **subyektlərinə** apellyasiya şikayəti vermək hüququ olan şəxslər daxildir. Azərbaycan Respublikasının birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən qəbul olunmuş qanuni qüvvəyə minməmiş qətnamə və qəraradlardan şikayət etmək hüququ, tərəflər, üçüncü şəxslər, xüsusi icraat işlərində ərizəçilər və maraqlı şəxslərə məxsusdur.

Prokuror məhkəmə baxışında iddiaçı və ya ərizəçi olarsa, məhkəmə aktlarından protest verə bilər. Prokurorun protesti iştirak etdiyi iş üzrə onun tərəfindən apellyasiya instansiyası məhkəməsinə verilən şikayətdir və öz hüquqi mahiyyətinə, hüquqi nəticələrinə görə apellyasiya şikayətinə bərabər tutulur (Mülki Prosesual Məcəllənin 357-ci maddəsi). Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun müvafiq qərarına əsasən, dövlət mənafeyinin müdafiəsi üçün dövlət idarə və təşkilatlarının və ya təsisçisi dövlət və ya dövlət idarəsi, yaxud təşkilatı olan hüquqi şəxslərin müvafiq müraciəti olduğu hallarda prokuror mülki prosesdə iddiaçı və ya ərizəçi qismində tərəf ola bilər. Prokuror məhkəmə baxışında iddiaçı və ya ərizəçi olarsa, yalnız bu hallarda məhkəmə aktlarından protest verə bilər (14).

Yeni apellyasiya üsulları sistemində ilk dəfə olaraq bu hüquq işdə iştirak etməyən, hüquq və vəzifələri haqqında məsələ məhkəmə tərəfindən həll edilmiş şəxslərə də verilir (Mülki Prosesual Məcəllənin 357.2-ci maddəsi). Məsələn, cavabdeh tərəfin məcburi prosessual iştirakı ilə bağlı qaydaları pozaraq birinci instansiya məhkəməsi belə şəxsləri işə cəlb etməmiş, lakin qərarla onların hüquqlarına toxunmuşdursa, həmin şəxslərin də apellyasiya şikayəti vermək hüququ yaranır.

Tərəflərin hüquqi varisləri də apellyasiya şikayəti vermək hüququna malikdirlər (Mülki Prosesual Məcəllənin 58-ci maddəsi). Könüllü nümayəndə apellyasiya şikayəti vermək hüququna malikdir, bir şərtlə ki, bu səlahiyyət xüsusi etibarnamə ilə təsdiq edilsin (Mülki Prosesual Məcəllənin 74.2-ci maddəsi).

Apellyasiya hüququnun həyata keçirilməsinin müddəti və qaydası. Bu hüquq apellyasiya şikayəti (protesti) ilə həyata keçirilir. Apellyasiya şikayətinin verilməsi ikinci instansiya məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minməmiş qərarı yoxlamaq hüququ və vəzifəsinə əsas verən, apellyasiya şikayəti vermək hüququ olan şəxsin zəruri prosessual hərəkətidir (6, s.554).

Tərəflər və digər şəxslər üçün apellyasiya şikayəti, prokuror üçün isə apellyasiya protesti apellyasiya icraatının başlanması vasitəsi kimi çıxış edir.

Apellyasiya şikayətinin verilmə müddəti qanunla müəyyən edilmişdir. Apellyasiya şikayəti məhkəmə qətnaməsi rəsmi qaydada verildiyi gündən 1 ay müddətində verilə bilər. (Mülki Prosesual Məcəllənin 360-cı maddəsi). Apellyasiya şikayəti üçün prosessual müddətin başa çatması ilə apellyasiya şikayəti və ya protest vermək hüququ aradan qalxır. Məhkəmə qanunla müəyyən edilmiş müddətin buraxılmasının səbəbini üzürlü hesab edərsə, işdə iştirak edən şəxsin ərizəsinə əsasən, buraxılmış müddəti bərpa edir (Mülki Prosesual Məcəllənin 133.1-ci maddəsi).

Şikayətin verilməsi qaydası aşağıdakı şərtlərlə müəyyən edilir:

a) *müraciət yazılı şəkildə tərtib edilir*. Onun prosessual sənəd kimi məzmunu Mülki Prosesual Məcəllənin 361-ci maddəsinin tələblərinə cavab verməlidir.

b) *Şikayətə dövlət rüsumunun ödənilməsinə təsdiq edən sübutlar əlavə edilir*.

c) *Apellyasiya şikayətində birinci instansiya məhkəməsində göstərilməyən maddi tələblər (iddialar) ola bilməz*. Çünki yalnız əsas icraat - birinci instansiyada icraat - çərçivəsində iddianın irəli sürülməsi prosesin bütün mərhələlərinin əsas birləşdirici maddi-hüquqi məzmununu - iddianın predmeti olan maddi-hüquqi münasibəti və birinci instansiya məhkəməsinin qərarını müəyyən edir. Yeni tələblərin tətbiqi üçün müəyyən edilmiş qadağa ardıcıl məhkəmə instansiyasına riayət etmək üçün mülki prosesin mütərəqqi təşkili və inkişaf etdirilməsini təmin edir. Əks halda, birinci instansiya məhkəməsinin qərarı ilə işin ilkin baxılmasından sonrakı müəyyən bir iş üzrə məhkəmə icraatı sistemində apellyasiya şikayətinin yerinə və məqsədinə zidd olardı. Əsas hissədə şikayətin məzmunu işin xüsusiyyətləri və onun konkret halları ilə müəyyən edilir. Qərarın yanlışlığı işə baxılarkən buraxılan faktiki və hüquqi səhvlərə təsir göstərə bilər. Bəzi hallarda qərarın yanlışlığı, məsələn, məhkəmə tərəfindən iş üçün vacib olan hər hansı bir halın aydınlaşdırılmaması, bu və ya digər hüquqi faktın sübut edilməməsi, digərlərində məhkəmə tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq edilməməsi ilə ifadə edilə bilər. Müvafiq olaraq, qərarın ədalətliyini təkzib edən arqumentlər göstərilməlidir.

Apellyasiya şikayətini verən şəxsin birinci instansiya məhkəməsinə təqdim edilməyən yeni sübutlara istinad etməsinə yalnız o hallarda yol verilir ki, o, şikayətdə həmin sübutların birinci instansiya məhkəməsinə təqdim edilməsinin qeyri-mümkün olduğunu əsaslandırсын. Onların qəbulu və baxılması məsələsi apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən məhkəmə iclasında həll edilir.

Apellyasiya şikayəti və ona əlavə olunan yazılı sənədlər işdə iştirak edən şəxslərin sayına görə işə birinci instansiyada baxmış məhkəməyə təqdim edilir. Əgər apellyasiya şikayəti imzalanmamışdırsa və ya onu imzalamağa hüququ olmayan şəxs və ya vəzifəsi göstərilməyən şəxs tərəfindən imzalanmışdırsa, habelə apellyasiya şikayəti vermək hüququ olmayan şəxs tərəfindən verilmişdirsə; apellyasiya şikayəti Mülki Prosesual Məcəllənin tələblərinə riayət edilmədən verilmişdirsə; apellyasiya şikayətinə müəyyən edilmiş qaydada və məbləğdə dövlət rüsumunun ödənilməsinə təsdiq edən sənədlər əlavə olunmamışdırsa, qanunla dövlət rüsumunun ödənilməsinə möhlət verilməsi, hissə-hissə ödənilməsi və ya onun məbləğinin azaldılması imkanı nəzərdə tutulmuşdursa, bu barədə vəsatət olmadıqda və ya vəsatət rədd edilmişdirsə; apellyasiya şikayəti müəyyən edilmiş müddət keçdikdən sonra verilmişdirsə; apellyasiya şikayətə ona əlavə olunmuş sənədlərlə və işlə birlikdə apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilənədək şikayəti verən şəxsin onun geri qaytarılması haqqında ərizəsi daxil olmuşdursa; "Elektron məhkəmə" informasiya sisteminin tətbiq olunduğu məhkəmələrdə aparılan elektron məhkəmə icraatında apellyasiya şikayəti həmin maddənin tələblərinə uyğun verilmədikdə birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən geri qaytarılır. Apellyasiya şikayətinin qaytarılması haqqında qərardad çıxarılır və bu qərardaddan şikayət verilə bilər. Yuxarıda göstərilmiş hallar aradan qaldırıldıqdan sonra şikayəti vermiş şəxs yenidən məhkəməyə ümumi qaydada apellyasiya şikayəti ilə müraciət edə bilər.

Birinci instansiya məhkəməsi apellyasiya şikayətinin Mülki Prosesual Məcəllənin 361-ci maddəsinin tələblərinə uyğunluğunu yoxlayır. Mülki Prosesual Məcəllənin 361-ci maddəsinin tələblərinə cavab verən apellyasiya şikayəti ona əlavə olunmuş sənədlərlə və işlə birlikdə apellyasiya şikayətinin verilmə müddəti bitdikdən sonra 7 gün müddətində apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilir.

Apellyasiya şikayəti *işdə iştirak etməyən şəxslər tərəfindən verildikdə* məhkəmə qəbul edilən qətnamənin onların hüquq və vəzifələrinə toxunmasını, daha sonra isə Mülki Prosesual Məcəllənin 361-ci maddəsinin tələblərinə uyğunluğunu yoxlayır və bunun nəticəsinə dair qərardad qəbul edir. Bu qərardaddan şikayət verilə bilər.

Apellyasiya şikayəti (protesti) hüququnun müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilməsinin nəticəsi işə baxılmasının apellyasiya məhkəməsinə verilməsidir.

Apellyasiya məhkəməsində icraat Mülki Prosesual Məcəllənin 41-ci fəslində nəzərdə tutulmuş xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla birinci instansiya məhkəməsində icraat qaydalarına uyğun həyata keçirilir.

Məhkəmə icraatının bu cür xüsusiyyətləri ikinci instansiya məhkəməsi tərəfindən işə yenidən baxmaq və məhkəmə qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlamaq üçün apellyasiya icraatının yeri və məqsədləri ilə müəyyən edilir. Apellyasiya şikayəti birinci instansiya məhkəməsində gedən proseslərdən sonra verilir. Qərar çıxarmaqla işə mahiyyəti üzrə ilkin baxılması birinci instansiya məhkəməsinin vəzifəsidir.

Apellyasiya baxışının əsas əhəmiyyətli xüsusiyyətləri bunlardır:

- bir neçə iddianın birləşdirilməsinə və ayrılmasına, iddianın predmetinin və ya əsasının dəyişdirilməsinə, tələblərin məbləğinin dəyişdirilməsinə, qarşılıqlı iddianın verilməsinə, əsl olmayan cavabdehin dəyişdirilməsinə, işə üçüncü şəxslərin cəlb edilməsinə qadağa qoyulması;

- tərəflərin birinci instansiya məhkəməsində baxılma predmeti olmayan yeni tələblərin irəli sürməsinə qadağa qoyulması;

- məhkəmə tərəfindən yeni sübutların təqdim edilməsi və qəbul edilməsinə məhdudiyətlər (6, s.554).

Apellyasiya icraatında mülki prosesual prosesin əsas prinsipləri müəyyən dərəcədə öz mənə və təsirini saxlayır, yalnız apellyasiya icraatının mütləq xarakterindən irəli gələn xüsusiyyətlər vardır. Onların məzmunu prosesin müəyyən mərhələsi üçün məhkəmə icraatı qaydalarında, işdə iştirak edən şəxslərin prosesual hüquq və vəzifələrində öz əksini tapır.

İşdə iştirak edən şəxslərə apellyasiya məhkəməsində onların subyektiv hüquq və mənafelərini qorumaq üçün zəruri olan prosesual səlahiyyətlər verilir. Onların apellyasiya instansiyası məhkəməsində işi aparmaq, məhkəmədə şəxsən və ya öz nümayəndələri vasitəsilə vəsatət vermək, yeni sübutlar təqdim etmək, şikayət üzrə izahatlar vermək, şikayətin, protestin dəlillərinə etiraz etmək, şikayətdən imtina etmək, məhkəmə iclasında iştirak etmək, məhkəmə iclasında ana dilində danışmaq, işin bütün materialları ilə tanış olmaq və s. hüquqları vardır.

Dispozitivlik prinsipinə görə, maraqlı şəxsin şikayəti əsasında ikinci instansiya məhkəməsində icraatın təkə baş verməsi deyil, həm də sonrakı taleyi belə şəxsin iradəsindən asılıdır. Apellyasiya şikayəti verən şəxs apellyasiya instansiyası məhkəməsində qətnamə qəbul edilənə kimi yazılı formada ondan imtina edə bilər. Şikayətdən imtinanın qəbul edilməsi haqqında məhkəmə qərardad qəbul edir və bu qərardadla apellyasiya şikayətindən imtina etmiş şəxslərə münasibətdə apellyasiya icraatına xitam verir (Mülki Prosesual Məcəllənin 369-cu maddəsi).

Dispozitivlik prinsipi apellyasiya icraatı mərhələsində iddiaçının iddiadan imtina etmək hüququna malik olması, cavabdehin iddianı etiraf etmək hüququna malik olması, tərəflərin barışıq sazişi bağlaya bilməsi ilə əks olunur. İddiadan imtina və ya barışıq sazişinin bağlanması barədə ərizə apellyasiya instansiyasına yazılı şəkildə təqdim edilməlidir. İddiaçının iddiadan imtina etməsini və ya barışıq sazişini təsdiqləməsini qəbul etməzdən əvvəl məhkəmə iddiaçıya (tərəflərə) prosesual hərəkətlərinin nəticələrini izah etməlidir. İddiaçının iddiadan imtina etməsini və ya tərəflərin barışıq sazişini təsdiqləməsini qəbul edərək məhkəmə qərarı ləğv edir və iş üzrə icraata xitam verir.

İş apellyasiya instansiyası məhkəməsinə verildikdən sonra apellyasiya şikayəti və ya protest üzrə icraat aşağıdakı mərhələləri əhatə edir:

- 1) apellyasiyanın mümkünlüyünün yoxlanılması;
- 2) məhkəmə iclasında apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən işə (şikayətə) baxılması.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi iş məhkəməyə daxil olduqdan sonra 15 gün müddətində **apellyasiyanın mümkünlüyünü** yoxlayır. Buraya işə apellyasiya qaydasında baxılmaq üçün prosessual əsasların olması daxildir. Əgər apellyasiyanın mümkünlüyü üçün əsaslar yoxdursa, o, qəbul olunmamış hesab edilə bilər. Apellyasiyanın mümkünlüyü üzrə məhkəmə qərardad çıxarır. Apellyasiyanın qeyri-mümkün hesab edilməsi barədə qəraddan kassasiya instansiyasına şikayət verilə bilər.

Əgər apellyasiya mümkün hesab olunarsa, məhkəmə işə baxılması vaxtını təyin edir. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi təyin olunmuş vaxtda işə baxılmasını təmin etmək üçün zəruri hazırlıq işləri görür.

Apellyasiya şikayətinə qanunla müəyyən edilmiş müddətdə **baxılmalıdır**. Qanunda başqa müddət müəyyən edilməyibsə, apellyasiya instansiyası məhkəməsində işə onun məhkəməyə daxil olduğu gündən 3 ay müddətində baxılmalı və müvafiq məhkəmə aktı qəbul edilməlidir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən şikayətə baxılması açıq məhkəmə iclasında həyata keçirilir. Bu qaydadan istisnalara birinci instansiya məhkəməsində olduğu kimi, yalnız qanunla müəyyən edilmiş hallarda və əsaslar üzrə yol verilir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tam hüquqlu məhkəmə kimi işə işdə olan və əlavə təqdim olunmuş sübutlar əsasında mahiyyəti üzrə baxır.

Yeni sübutlar və yeni tələblər apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən o halda qəbul edilir ki, işdə iştirak edən şəxslər həmin sübutların və tələblərin birinci instansiya məhkəməsində təqdim edilməsinin onlardan asılı olmayan səbəblərə görə mümkün olmadığını əsaslandırсын.

Tərəflər ilkin olaraq birinci instansiya məhkəməsinin baxışına təqdim etdikləri iddialarının **hüquqi əsasını** dəyişə bilərlər.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən birinci instansiyada işə baxılmanın predmeti olmayan yeni tələblər qəbul edilmir və onlara baxılmır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsinin **əsaslılığını** onun barəsində açıq və ya dolayısı ilə mübahisə edilən hissəsi üzrə, şikayət qərarın ləğv edilməsinə yönəldikdə və ya apellyasiya şikayətində və ona etirazlarda ifadə olunmuş dəlillərə əsasən, mübahisənin predmeti bölünməz olduqda işə tam yoxlayır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq, məhkəmənin maddi və prosessual hüquq normalarına riayət etməsini yoxlayır.

Apellyasiya Məhkəməsinin məhkəmə iclası birinci instansiya məhkəməsi ilə eyni qaydada aparılır və dörd komponentdən ibarətdir: hazırlıq, işin mahiyyəti üzrə baxılması, məhkəmə çıxışları, qərarın çıxarılması və elan edilməsi (6, s.564).

Hazırlıq hissəsi məhkəmə iclasının təyin olunmuş günü və saatında sədrlik edən hakimin açılması ilə başlayır. Onlara hansı işə, kimin şikayətinə və hansı məhkəmənin qərarına baxılacağı bildirilir.

Bundan sonra o, işdə iştirak edən şəxslərin və iştirakçıların iştirakını, görünməyənlərin lazımı qaydada xəbərdar olub-olmadığını və onların gəlməməsinin səbəbləri barədə hansı məlumatların olduğunu yoxlayır. Sonra, gələnlərin şəxsiyyətini müəyyənləşdirir, vəzifəli şəxslərin və nümayəndələrin səlahiyyətlərini yoxlayır.

Sədrlik edən işdə iştirak edən şəxslərə prosessual hüquq və vəzifələrinin izahı barədə bildirişin çatdırılıb-çatdırılmadığını müəyyən edir. Hüquq və vəzifələrin izahı haqqında bildiriş alınmadığı təqdirdə, məhkəmə iclasında hüquq və vəzifələrinin izahı haqqında bildiriş işdə iştirak edən hər bir şəxsə yazılı qaydada təqdim olunur və o, bunu öz imzası ilə təsdiq edir. Məhkəmə iclasına gəlmiş işdə iştirak edən şəxslərin müraciəti ilə məhkəmə onların hüquq və vəzifələrini izah etməlidir.

İşdə iştirak edən şəxslərdən hər hansı biri işə baxılmanın vaxtı və yeri haqqında lazımı qaydada xəbərdar edilmədiyinə görə məhkəmə iclasına gəlmədikdə məhkəmə işə baxılmasını təxirə salır. İşə baxılmanın vaxtı və yeri haqqında lazımı qaydada xəbərdar edilmiş işdə iştirak edən şəxslərin gəlməməsi işə baxılmasına mane olmur. Lakin işdə iştirak edən şəxslər üzürlü səbəblərdən

gəlmədiyi hallarda məhkəmə işin baxılmasını təxirə sala bilər.

İşə **qiyabi baxılması** və həllinin Mülki Prosesual Məcəllə ilə müəyyən olunmuş qaydaları apellyasiya icraatına da şamil edilir.

İşə apellyasiya instansiyası məhkəməsində mahiyyəti üzrə baxılması sədrlik edən və ya hakimlərdən birinin məruzəsi ilə başlanır. Məruzəçi işin hallarını, birinci instansiya məhkəməsi qətnaməsinin məzmununu, apellyasiya şikayətinin dəlillərini və ona dair daxil olmuş etirazları, məhkəməyə təqdim olunmuş yeni sübutların məzmununu izah edir, habelə məhkəmə qətnaməsinin yoxlanılması üçün zəruri olan digər materiallar haqqında məlumat verir.

Məruzədən sonra məhkəmə məhkəmənin iclasına gəlmiş işdə iştirak edən şəxslərin və nümayəndələrin izahatlarını dinləyir. Apellyasiya şikayətini vermiş şəxs və onun nümayəndəsi çıxış edirlər. Qətnamədən hər iki tərəf şikayət verdikdə, birinci iddiaçı çıxış edir.

Tərəflərin izahatlarından sonra məhkəmə zərurət olduqda işdə olan sübutları elan edir, habelə yeni təqdim olunmuş sübutları, əgər onların birinci instansiya məhkəməsinə təqdim edilməsinin qeyri-mümkün olduğunu hesab edərsə, araşdırır. Tərəflər əlavə şahidlərin çağırılması və dindirilməsi, birinci instansiya məhkəməsinin araşdırmadan imtina etdiyi digər sübutların tələb edilməsi haqqında vəsatətlər verə bilərlər.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən yeni sübutlar araşdırıldığı halda *məhkəmə çıxışlarına* yol verilə bilər. Bu zaman birinci apellyasiya şikayətini vermiş şəxs çıxış edir.

İş üzrə araşdırma yekunlaşdıqdan sonra məhkəmə yerində müşavirə apararaq və ya müşavirə otağında səs çoxluğu ilə *məhkəmə aktını qəbul edir*. İşdə iştirak edən şəxslərin məhkəmə iclasına gəlmədiyi hallar istisna olmaqla, məhkəmə aktının giriş və nəticə hissələrini elan edir, məhkəmə aktından şikayət etmə qaydası və müddətini, habelə tərəflərin müraciəti olduğu halda onun nəticə hissəsini izah edir. “Elektron məhkəmə” informasiya sisteminin tətbiq olunduğu məhkəmələrdə qətnamənin elan edilmiş nəticə hissəsi barədə məlumat həmin gün hakimlərin elektron imzası ilə təsdiq edilməklə “Elektron məhkəmə” informasiya sistemində yerləşdirilir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin səlahiyyətləri dedikdə, bir qayda olaraq, şikayətə baxılmasının nəticələrinə əsasən, şikayət verilmiş məhkəmə qərarı ilə bağlı məhkəməyə verilən prosesual hüquqlar başa düşülür (6, s.567). Mülki Prosesual Məcəllənin 384-cü maddəsinə əsasən, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin səlahiyyətləri aşağıdakılardır:

1. qətnaməni dəyişmədən, apellyasiya şikayətini isə təmin etmədən saxlaya bilər; Apellyasiya instansiyası məhkəməsi işə apellyasiya instansiyası üzrə baxarkən qərarın qanuni və əsaslı olduğu qənaətinə gələrsə və buna görə də onun ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsi üçün səbəb olmadıqda birinci instansiya məhkəməsinin qərarını dəyişdirmədən, şikayət və ya protesti isə təmin etmədən saxlayır.

2. qətnaməni tamamilə və ya qismən ləğv edə bilər və birinci instansiya məhkəməsində müəyyən edilmiş hallar və ya əlavə təqdim olunmuş sübutlar əsasında yeni qətnamə qəbul edə bilər; Yeni məzmunlu qərar birinci instansiya məhkəməsinin qərarının əksinə olur (10, s.633). Mülki Prosesual Məcəllənin 385-ci maddəsinə əsasən, məhkəmə aktının apellyasiya qaydasında ləğv edilməsi üçün əsaslar aşağıdakılardır:

1. maddi hüquq normalarının və ya prosesual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq edilməməsi; Maddi hüquq normaları o halda pozulmuş və ya düzgün tətbiq olunmamış hesab edilir ki, birinci instansiya məhkəməsi hüququn tətbiq edilməsində səhv buraxsın, tətbiq edilməli olan qanunu və ya digər normativ hüquqi aktı tətbiq etməsin, yaxud qanunu səhv təfsir etsin.

Prosesual hüquq normalarının pozulması və ya düzgün tətbiq edilməməsi qətnamənin və ya qərardadın ləğv edilməsinə yalnız o halda əsas olur ki, bu, düzgün olmayan qətnamənin və ya qərardadın qəbul edilməsinə səbəb olsun.

Şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi və ya qərardadı aşağıdakı hallarda ləğv edilməlidir:

- işə, buna baxmağa hüququ olmayan hakim tərəfindən baxılmışdırsa;
- işə, işdə iştirak edən şəxslərdən məhkəmə iclasının vaxtı və yeri haqqında lazımı qaydada xəbərdar edilməmiş hər hansı birinin iştirakı olmadan məhkəmə tərəfindən baxılmışdırsa;

- işə baxılan zaman icraatın aparıldığı dil haqqında qaydalar pozulmuşdursa;
- məhkəmə işdə iştirak etməyə cəlb olunmamış şəxslərin hüquq və vəzifələrinə dair məsələni onların hüquqlarının pozulması ilə nəticələnməklə həll etmişsə;
- qətnamə və ya qərardad onda göstərilən hakim tərəfindən imzalanmamışdırsa;
- qətnamə və ya qərardad işə baxan hakim tərəfindən qəbul edilməmişdirsə;
- işdə məhkəmə iclasının protokolu yoxdursa və ya imzalanmamışdırsa;
- iddianın baxılmamış saxlanması və ya iş üzrə icraata xitam verilməsi üçün Mülki Prosesual Məcəllədə müəyyən edilmiş əsaslar olduğu halda məhkəmə işə mahiyyəti üzrə baxmışsa;
- işə ərazi və ya məhkəmə aidiyyəti qaydalarının pozulması ilə baxılmışdırsa.

Yuxarıdakı halların mövcudluğu birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən prosesual normaların kobud pozulması kimi qiymətləndirilməlidir.

2. məhkəmənin gəldiyi nəticə üçün mühüm əhəmiyyəti olan bütün faktiki halların aydınlaşdırılmaması; Apellyasiya instansiyası məhkəməsində yeni sübutlar tədqiq edilərkən işin nəticəsinə təsir edən digər faktiki hallar müəyyən edilərsə, bu halda məhkəmənin gəldiyi nəticə üçün mühüm əhəmiyyəti olan bütün faktiki hallar aydınlaşdırılmamış hesab edilir.

3. birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən müəyyən edilmiş, iş üçün əhəmiyyəti olan halların sübut edilməməsi; Məhkəmə tərəfindən müəyyən olunmuş hesab edilən iş üçün əhəmiyyətli olan halların birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən sübut edilməməsi o hallarda olur ki, iş üzrə mövcud olan faktlar qətnamədə və ya qərardadda qanunla göstərilən sübutlarla təsdiq edilmir və ya qeyri-mötəbər, ziddiyyətli, aid olmayan sübutlarla təsdiq edilir.

4. birinci instansiya məhkəməsinin qətnamədə göstərilmiş nəticələrinin işin hallarına uyğun gəlməməsi; Məhkəmə müəyyən edilmiş faktlardan tərəflərin qarşılıqlı münasibətləri üzrə səhv nəticəyə gəlmişsə, məhkəmənin qətnamədə və ya qərardadda göstərdiyi dəlillər işin hallarına uyğun hesab edilmir.

3. qətnaməni dəyişdirə bilər; Məhkəmə qərarında dəyişiklik, öz növbəsində, apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş məhkəmə qərarında əks olunan tərəflərin hüquq və vəzifələri haqqında əsas nəticə ilə razılaşdıqda, mübahisənin mahiyyəti üzrə düzgün həll edildiyi halda edilir, lakin məhkəmə işə yenidən baxaraq qərarın dəyişdirilməsi qənaətinə gəlir. Qərarın dəyişdirilməsi yeni qərarın qəbul edilməsindən onunla fərqlənir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi qərarı dəyişdirərək tərəflərin hüquq və vəzifələri barədə birinci instansiya məhkəməsinin rəyini dəyişməz saxlayır. Qərarda dəyişiklik qərarın əsaslandırma hissəsinə, məhkəmə xərclərinin bölüşdürülməsinə, verilən pul məbləğinin azaldılmasına və ya artırılmasına dair qərarın nəticə hissəsinə aid edilə bilər (10, s.633).

4. işə məhkəmə və ya ərazi aidiyyəti qaydalarının pozulması ilə baxıldığını müəyyən etdikdə, qətnaməni ləğv edib, işi aidiyyəti üzrə birinci instansiya məhkəməsinə göndərə bilər;

5. birinci instansiya məhkəməsinin qətnamə və ya qərardadını qismən ləğv edər, qətnamə və ya qərardadı tamamilə, yaxud qismən ləğv edib, iddianı tamamilə, yaxud qismən baxılmamış saxlaya, qətnamə və ya qərardadı tamamilə, yaxud qismən ləğv edib, iş üzrə icraata xitam verə bilər; İş üzrə icraata xitam verilməsi və ya ərizənin baxılmamış saxlanması birinci instansiya məhkəməsi ilə eyni əsaslarla Mülki Prosesual Məcəllənin 259-cu və 261-ci maddələrinə müvafiq olaraq aparılır. Bu halda ikinci instansiya məhkəməsi iddia qaldırmaq hüququ üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş ilkin şərtlərin olmadığını və ya bu hüququn qanuni həyata keçirilməsi şərtlərinin yerinə yetirilmədiyini müəyyən edir. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi iddiaçının iddiadan imtinasını qəbul etdikdə və ya tərəflər arasında barışıq sazişini təsdiq etdikdə icraata xitam verir və qərarı ləğv edir.

6. apellyasiya şikayətinin Mülki Prosesual Məcəllənin tələblərinə zidd olaraq icraata qəbul olunması, yaxud da icraata qəbul olunduqdan sonra digər şəxslərin apellyasiya şikayəti ilə birinci instansiya məhkəməsinə müraciət etməsi müəyyən edilərsə, icraata qəbul qərardadını ləğv edərək işi apellyasiya baxışından çıxarmaqla birinci instansiya məhkəməsinə qaytara bilər.

Mülki Prosesual Məcəllənin 394.1-ci maddəsinə əsasən, **kiçik iddialara dair işlər üzrə sadələşdirilmiş icraat qaydasında baxılmış işlərlə bağlı** çıxarılmış məhkəmə qətnamələrindən

verilmiş apellyasiya şikayətlərinə fərqli qaydada baxılır. Belə ki, kiçik iddialara, yəni mülki işlər üzrə iddianın qiyməti beş min manatdan, kommersiya mübahisələrinə dair işlər üzrə iddianın qiyməti on min manatdan az olan iddialara dair işlər üzrə sadələşdirilmiş icraat qaydasında baxılmış işlər üzrə çıxarılmış məhkəmə qətnamələrindən verilmiş apellyasiya şikayəti mümkün hesab edilirsə, məhkəmə onun daxil olduğu vaxtdan 5 iş günü ərzində apellyasiya şikayətini və ona əlavə edilmiş sənədləri işdə iştirak edən şəxslərə rəsmi qaydada verir. İşdə iştirak edən şəxslər apellyasiya şikayətinin surəti onlara rəsmi qaydada verildiyi vaxtdan 10 iş günü müddətində apellyasiya şikayətinə qarşı əsaslandırılmış etirazını və ona əlavə edilmiş sənədləri məhkəməyə göndərə bilər. Apellyasiya şikayəti məhkəməyə daxil olduğu gündən 30 iş günü ərzində işə **yazılı icraat qaydasında** işdə olan sənədlər əsasında baxılmalı və həmin işin həllinə dair qətnamə çıxarılmalıdır. Məhkəmə işdə iştirak edən şəxsin bu barədə verdiyi vəsatəti əsaslı hesab etdikdə və ya öz təşəbbüsü ilə işə məhkəmə iclasında baxa bilər. Bu barədə məhkəmə tərəfindən müvafiq qərardad qəbul edilməklə işdə iştirak edən şəxslərə məlumat verilir. İş materiallarında olan sənədlər iş üzrə yekun qərarın çıxarılması üçün kifayət etmirsə, habelə iş üzrə əlavə araşdırmanın, o cümlədən tərəfləri çağıraraq izahatların alınması, yaxud şahidlərdən ifadələrin və ya ekspertlərdən rəyin alınması zərurəti yaranırsa, məhkəmə işə iddia icraatı qaydasında baxılması haqqında əsaslandırılmış qərardad çıxarır ki, bu qərardaddan şikayət verilə bilməz.

Göründüyü kimi, yuxarı instansiya məhkəmələrinin mövcudluğu vətəndaşların məhkəmə müdafiəsi hüququnun tam realizəsini təmin edir. Belə ki, daxil olmuş şikayətə və ya protestə qanunla nəzərdə tutulmuş müddətdə baxılır, bununla da ədalət mühakiməsinin tez və dəqiq olaraq həyata keçirilməsi təmin edilir. Yuxarı instansiya məhkəmələrində icraat vətəndaşların məhkəməyə təkrar müraciəti hüququnun konstitusion təminatıdır. Qanunverici məhkəmələrə təkrar müraciət etmək hüququnu tənzimləyərkən müxtəlif məhkəmə instansiyalarında işə baxılmasının ardıcılığını müəyyən etmişdir ki, bu da qanunsuz və əsassız olaraq çıxarılmış məhkəmə aktlarının ləğv edilməsinə və dəyişdirilməsinə imkan yaradır, hər bir mübahisənin hüquq və ədalət əsasında həllinə təminat verir, icraat zamanı buraxılmış səhvləri və qanun pozuntularını aşkarlayır, bununla da məhkəmə təcrübəsində qanunvericiliyin düzgün tətbiqinə nail olur (5, s.83).

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası
2. Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsi
3. Azərbaycan Respublikasının mülki prosessual hüququ. M.A.Mövsumov. Bakı: "Qanun", 1998
4. Azərbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası (III və IV bölmələr). Hüseynov Ə.H., Kərimli B.C., Manafov F.S. Bakı: "Digesta", 2010
5. Yuxarı instansiya məhkəmələrində aparılan cinayət mühakimə icraatının anlayışı və fərqli cəhətləri. İ.Qəribli. Bakı: "Qanun" jurnalı - 2009. - № 8, S. 83-86
6. Гражданский процесс: учебник для бакалавров / отв. ред. В.В.Блажеев, Е.Е.Уксусова. Москва: Проспект, 2015. - 736 с.
7. Гражданский процесс (гражданское процессуальное право) России: учебник / отв. ред. А.А.Мохов. - М.: «ЮРИДИЧЕСКАЯ ФИРМА КОНТРАКТ», 2017. - 384 с.
8. Гражданское процессуальное право России: учебник / О. В. Исаенкова, А. А. Демичев; под ред. О. В. Исаенковой. - М.: Норма, 2009. - 448 с.
9. Курс гражданского процесса / Т.В. Сахнова. - М.: Статут, 2014. - 784 с.
10. Гражданский процесс: Учебник / Под ред. М.К. Треушникова. - М.: Статут, 2014. - 960 с.
11. Гражданский процесс: учебник / отв. ред. В.В. Янков. - М.: Инфотропик Медиа, 2014. - 784 с.
12. Гражданский процесс. Курс лекций. / Васильев С.В. - Харьков: Эспада, 2010. - 634 с.
13. Гражданское процессуальное право: учебник: в 2 томах / под ред. П. В. Крашенинникова. – Москва: Статут, 2020. Том 1: Общая часть. - 489 с.
14. <https://e-qanun.az/framework/54146>

SUMMARY

Ismail Garibli

IVIL CASES IN APPELLATE COURTS KEY ASPECTS OF VIEWING

Proceedings in the court of first instance are the main and mandatory stage in any case that ends with the act of protection of the right - the adoption of a judicial decision. However, during the implementation of justice, possible court errors and inaccuracies, as well as disagreement with the rendered decision, the doubts of the parties regarding the correct resolution of the dispute by the court, and the proper protection of their rights and legal interests cannot be excluded.

Procedural law gives interested parties the right to appeal court decisions to higher courts. According to the methods of appeal and review of court decisions, the civil process develops in stages of review. Proceedings in the higher courts serve to achieve the general goals of civil proceedings, to make fair judicial decisions, to ensure the necessary judicial protection of rights and legal interests against possible judicial errors.

Key words: *Appeal, appeal proceedings, appeal protest, cancellation of court decision, possibility of appeal*

РЕЗЮМЕ

Исмаил Гарибли

ГРАЖДАНСКИЕ ДЕЛА В АПЕЛЛЯЦИОННЫХ СУДАХ
КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ПРОСМОТРА

Разбирательство в суде первой инстанции является основным и обязательным этапом по любому делу, завершающемуся принятием правозащитного акта - решения суда. Однако при осуществлении правосудия нельзя исключать возможные судебные ошибки, неточности, а также несогласие с вынесенным решением, сомнения сторон в правильности разрешения спора судом, надлежащей защите их прав и законных интересов.

Процессуальное право дает заинтересованным лицам право обжаловать судебные решения в судах вышестоящих инстанций. В соответствии с методами обжалования и проверки судебных решений гражданский процесс развивается по этапам ревизии. Производство в судах вышестоящих инстанций служит достижению общих целей гражданского судопроизводства, принятию справедливых судебных решений, обеспечению необходимой судебной защиты прав и законных интересов от возможных судебных ошибок.

Ключевые слова: *апелляция, апелляционное производство, апелляционная жалоба, апелляционный протест, отмена судебного решения, возможность апелляции*

Məqaləni çapa təqdim etdi: fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor Məmməd Hüseyn oğlu Rzayev

Məqalə daxil olmuşdur: 1 fevral 2024-cü il

Çapa qəbul edilmişdir: 8 fevral 2024-cü il